

GEOGRAFI, ØKONOMI OG STATISTIK

Af KJELD PHILIP

MAN vil ikke med Rette kunne paastaa, at der her i Landet bestaar noget nøjere Samarbejde eller blot en tydelig Paa-virkning mellem paa den ene Side Geografer og paa den anden Økonomer og Statistikere. Denne ringe gensidige Interesse beror ikke paa manglende Berøringspunkter. Økonomer har udarbejdet en Teori om international Handel og en Lokaliseringsteori, hvori geografiske Størrelser maa indgaa, og til hvis Uddybning og Konkretisering, der næppe kan være Tvivl om, at en Fordybning i Geografi vil være en Nødvendighed. Omvendt har Geografer i deres Haandbøger og Lærebøger næsten altid smaa Afsnit om Næringsveje, Afsnit, der dog som Regel paa Læserne gør Indtryk af, at Forfatterne selv betragter dem som lidt perifere. Snarere end de manglende Berøringspunkter er det den forskellige Uddannelse, der er Aarsagen til det gensidige Ukendskab. At være Geograf forlanger i Virkeligheden et Kendskab til en meget lang Række Fag, der for Geografen er Hjælpefag, saaledes f. Eks. Fysik, Kemi, Geologi, Zoologi, Botanik, Meteorologi, Arkæologi, Antropologi, Sociologi, Historie, Økonomi og Statistik; og det kan da ikke undre, at Geografen, naturvidenskabeligt orienteret, som han ifølge sin Uddannelse næsten nødvendigvis maa være, lægger forholdsvis ringe Vægt paa de sidstnævnte Fag i ovenstaaende Række.

Imidlertid har man i den senere Tid inden for Geografien set en vaagnende Interesse for økonomiske og andre samfundsmæssige Spørgsmaal. Set udefra synes denne Interesse at give sig to Hovedudslag. Nogle Geografer har overtaget den Rolle, som tidligere enkelte Historikere og Økonomer paatog sig, nemlig at producere en altomfattende Historiefilosofi. Denne Side af Geografernes Virksomhed er det ikke Hensigten her at kommentere. Videnskabeligt betydningsfuldere er Udviklingen af den moderne Erhvervsgeografi, hvor indenfor man her i Landet for nylig er

blevet præsenteret for et overordentligt interessant og godt udført Arbejde af den unge Geograf *Johannes Humlum*¹⁾ .

Geografi er først og fremmest et beskrivende Fag og faar derfor paa sin Vandring over mod Samfundsproblemerne før Brug for Samfundsstatistik end for Økonomi. De statistiske Problemer, Geografen her støder paa, kan meget groft siges at falde i to Grupper: (1) Anvendelse og Tydning af statistisk Materiale, indsamlet af andre, og (2) Bearbejdelse af saadant Materiale.

Af disse to Omraader er det første det letteste, men som det synes, ogsaa for Ikke-Statistikeren det farligste at give sig i Lag med, navnlig hvis han har Brug for internationale Oversigter, fordi han da maa overbevise sig om, at de Tal, han sammenstiller, er indsamlet paa samme Maade, og at Definitionen af de anvendte Inddelingskriterier er den samme; og, hvis disse Betingelser ikke er opfyldte, hvad de saa godt som aldrig er, da gøre sig klart, i hvilken Retning, man maa foretage Korrektioner. Som Eksempel kan tages et Felt, der er megen Brug for i den nævnte Bog af Humlum, Høststatistikken. Dennes Opgivelser vil ifølge Sagens Natur aldrig kunne være rigtige; der er intet Land, hvor man har posteret en offentlig Vejer og Maaler i hver Gaard til at tage sig af Afgrøden, efterhaanden som den føres ind fra Markerne. Høststatistikken maa nødvendigvis baseres paa Stikprøver; den vil endda i Reglen være at basere paa to Sæt Iagttagelser: Areal og Udbytte pr. Arealenhed, der begge kan være og normalt vil være behæftede med Fejl. Førend man kan slutte nogetsomhelst fra denne Statistik, maa man derfor klargøre sig, hvordan man har foretaget Beregningen. Hvormange Stikprøver er der taget, hvor repræsentative er de? Beror de paa virkelige Maalinger eller alene paa Skøn, har der været nogen Kontrol af Maalingen eller Skønnet? Og i begge Tilfælde: Hvem har foretaget Maalingen eller Skønnet? Landbrugskonsulenter, Præster, særlige Embedsmænd, Sognefogeder, udvalgte (evt. større) Landbrugere e. a.? Har vedkommende haft nogen Interesse (f. Eks. skattemæssig eller prestigemæssig) i Resultatet? At faa noget saadant undersøgt fordrer hyppigt en

¹⁾ Anledningen til denne Artikel er omtalte Bog af *Johannes Humlum*: *Zur Geographie des Maisbaus*. København 1942. Artiklen maa imidlertid paa ingen Maade opfattes som en Anmeldelse af Bogen; dertil er den Økonom, der har skrevet den, alt for lidt Geograf; den skal alene opfattes som nogle Betragtninger, hvortil Humlums Bog kan give Stødet hos en Økonom; man kunde maaske betegne dem som en Økonoms Noter i Marginen i en Geografibog.

ikke ringe Detektivevne, for man kan yderst sjældent se noget herom i de officielle Publikationer, der paa dette Omraade i Almindelighed indtager en sfinksagtig Holdning. Og ved Henvendelse til de statistiske Institutioner er det muligt, at man maa benytte ret inkvisitoriske Metoder for at faa saa meget at vide, at man virkelig kan skønne over Kvaliteten af de Tal, Institutionen giver Folket at tro paa. Det er kun tilsyneladende, at man slipper for disse Vanskeligheder ved at benytte de saakaldte internationale statistiske Haandbøger; disse bestaar næsten aldrig af andet end Sammenskrivninger af de nationale. At Erhvervsgeograferne ikke er glade for at rode sig ind i dette Detektivarbejde, kan ikke undre; og det er maaske derfor, de ofte tager Tallene kritikløst fra Tabelværkerne. Men det er utilladeligt; og det virker temmelig paradoksalt, naar f. Eks. Humlum, der sammenstiller Nedbørsmængde og Hektarudbytte i forskellige rumænske Provinser, redegør for Repræsentativiteten af de meteorologiske Maalinger, men overhovedet ikke synes at have overvejet, om Udbyttemaalingerne var repræsentative; Sandsynligheden taler dog for, at de sidste lagttagelser er ligesaa tvivlsomme som de første.

Naar man ved, hvor tvivlsom Høststatistikken er selv i de saakaldte højteiviliserede Lande, maa man undre sig over at se Produktionstal opgivet med stor Nøjagtighed for de enkelte Provinser i mellem- og sydamerikanske Stater. Det maa ogsaa svække Tilliden til Erhvervsgeografens talmæssige Omhu, naar man ser ham ret kritikløst angive Produktionens Størrelse for Majs og Ris og Arealets Størrelse for flere Produkter i Kina, hvor man som bekendt endnu ikke er naaet til blot nogenlunde at kende Folketallet.

Retfærdigvis maa det siges, at det er ganske uoverkommeligt at drive en egentlig Materialekritik over for et stort Antal Landes Statistik; men dette kan dog ikke undskylde, at man slet ikke synes at være klar over Problemerne, eller i hvert Fald ikke henleder Læsernes Opmærksomhed paa dem, og navnlig ikke, at man, naar man, saaledes som Humlum gør det, undersøger Forholdene i et enkelt Land særligt, da slet ikke overvejer Statistikkens Rigtighed for dette Lands Vedkommende. —

Mange Videnskabsmænd har Brug for at arbejde med statistisk Bearbejdningsteknik, men de færreste naar videre end til at overtage nogle færdigsyede Formler fra en eller anden Lærebog. Dette er for saa vidt meget beklageligt, som hvert enkelt Tilfælde næsten er individuelt og kræver sin Bearbejdningsmaade. Det maa

atter her blive Humlums Skæbne at blive nævnt, denne Gang som Eksempel paa en Forfatter, der har haft de bedste Hensigter, har gjort et meget stort Arbejde og ogsaa faaet en Del ud af det, men ikke helt det, han utvivlsomt med samme Arbejde kunde have faaet, hvis han havde haft lidt større Kendskab til teoretisk Statistik. Humlum anvender kun Korrelationskoefficienter med Middelfejl. Denne Teknik anvender han nu til for hver rumænsk Provins for sig at beregne Korrelation mellem paa den ene Side Hektarudbyttet og paa den anden først Nedbøren, saa Temperaturen og dernæst Antal Timer med Solskin i Procent af det maksimale Antal Timer hermed, alt for hver Maaned for sig. Det sidste er næppe nogen god Ide, idet Antallet af Timer med Solskin, saaledes som Forfatteren selv gør opmærksom paa, antageligt ved en saadan Beregning alene bliver et andet og daarligere Udtryk for Ikke-Nedbør, idet de to Ting indbyrdes er stærkt negativt korrelerede. Det følger af denne Fremgangsmaades Natur, at Forfatteren ikke kan naa frem til noget samlet Udtryk for Hektarudbyttet som en Funktion af forskellige Kombinationer af de nævnte Udtryk for Vejret, hvad Forfatteren iøvrigt heller ikke paa nogen Maade foregøgler Læseren, at han naar frem til. Men det vilde jo ellers, naar man taler om Mulighederne for Majsdyrkning andre Steder, være meget værdifuldt, om man havde saadan en almen Formel, hvori der med tilpas Forsigtighed og Hensyntagen til andre Forhold kunde foretages en Interpolation. Ogsaa af andre Grunde er den anvendte Teknik noget mager, for den giver jo ikke andet end en Sandsynliggørelse af, om der er en Forbindelse mellem de sammenholdte Data, men ud over, om denne Forbindelse er positiv eller negativ, ikke noget om denne Forbindelses Art.

Forfatteren er nogle Steder nær ved at opstille et statistisk Eksempel paa Proportionsloven med Nedbørsmængden som den variable Faktor; man maa have Lov til at antage, at det væsentligst er manglende Viden, maaske om, hvad Proportionsloven siger, men snarere om, hvordan han skal bearbejde sit Materiale, der bevirker, at han afstaar fra den elegante Besvarelse af det Spørgsmaal, han selv har stillet sig, som en statistisk verificeret Opstilling af Proportionsloven vilde have været. —

Uden økonomiske Betragtninger kan man komme frem til en Beskrivelse af, hvor en Kulturplante kan dyrkes, men ikke til, hvor det faktisk vil ske. Det er en geografisk Konstatering, at der kan gro Tobak i Danmark, og at den bliver af den og den Kvalitet,

men der kræves en økonomisk Analyse for at forklare, under hvilke Forhold Borgerne giver sig af med at dyrke denne Urt. En Lokaliseringsteori maa, om den skal give mere end et abstrakt Billede til Udfyldning, være baseret paa et nøje Kendskab til Produktionsfaktorernes faktiske lokale Fordeling, altsaa et Kendskab til de geografiske Forhold. Man maa derfor for denne Teoris Vedkommende hilse erhvervsgeografiske Undersøgelser, hvorpaa Humlums Bog er et godt Eksempel, velkomne, fordi de er den nødvendige Forudsætning for at kunne komme videre med Arbejdet.

Men ikke alene over for Spørgsmaalet om, hvorvidt man vil dyrke, men ogsaa overfor, hvordan man vil dyrke under givne Naturforhold, maa man tage økonomiske Forhold i Betragtning. Naar Humlum konstaterer, at Majsen dyrkes mere intensivt (kortere Afstand mellem Planterne) i Rumænien end i U. S. A., vil dette ikke overraske Økonomen, der straks tænker paa Prisrelationen mellem Jord og Arbejde de to Steder og paa Arbejdets Karakter af hovedsageligt fast Omkostning i Rumænien, men af variabel i U. S. A. Det er en fuldstændig Selvfølgelighed og kun endnu et interessant Eksempel paa, at den almindelige Produktionsteoris Sætninger er rigtige. Men kender man ikke noget hertil, saa kan en saadan Konstatering selvsagt give sig Udslag i Gisninger af mere eller mindre svævende Art.

Endnu skal gøres et Par Bemærkninger om Begrebet Verdenshandel, et Begreb, Humlum beklageligvis ikke holder sig bort fra. Verdenshandel betyder hos Erhvervsgeografer og (desværre) hos mange Statistikere det ret tilfældige Udsnit af den faktiske Verdenshandel, der passerer Landegrænser. Naar man har skabt dette Udtryk, som næsten ikke ud fra nogen Synsvinkel har nogen Interesse, idet det ikke engang kan bruges som noget repræsentativt Udtryk for den faktiske Handels Omfang, kan man nok takke den veludviklede Statistik over Udenrigshandelen, som næsten alle Lande har, herfor. »Verdenshandelens« Størrelse bliver jo ikke alene afhængig af, om det producerede forbruges borte fra Produktionsstedet, men ogsaa af, om Godet produceres i et Hjørne af Jorden, hvor man for Tiden har Storstater eller Smaastater. Man kan blot tænke paa, hvorledes »Verdenshandelen« i Majs vilde vokse, hvis man gav sig til at regne U. S. A.'s 48 Stater som selvstændige. —

Der er et Mellemlum mellem Geografi og Økonomi, som er ved at blive udfyldt. Denne Udfyldning fordrer Kendskab til begge

Omraader, og mangler Kendskabet til det ene, bliver Resultatet ikke helt godt¹⁾. Man kan atter bruge Humlums Bog som Eksempel. Man ser her en Bog, der fra Faggeografers Side har vundet meget stor Anerkendelse, og saa vidt disse Liniers Forfatter, der visselig ikke kan meget Geografi, kan bedømme det, med største Ret, men som skæmmes af Ukendskab til ganske elementære Ting inden for Økonomi og Statistik. Og det beklagelige er, at dette paa ikke uvæsentlige Punkter har hindret Forfatteren i at naa frem til for Praxis betydningsfulde Resultater, som har ligget ham snublende nær, og til en videnskabeligt set mere elegant og generel Løsning af det Problem, han har haft Lyst til at løse. Man kan ikke lade være med at udtrykke det Ønske, at Fremtiden vil bringe Økonomi og Geografi nærmere til Gavn for begge.

Til den Økonom, der tvivler paa Nyttens af egen teoretisk Kunnen, bringer Humlums Bog Trøst. Enhver Økonom vil iøvrigt ved at læse Bogen opdage, at Økonomerne har overordentlig meget at lære af den moderne Geografi.

¹⁾ Som Eksempel paa en Bog, der beskæftiger sig med lokale Problemer, og hvor en Ensidighed, denne Gang en økonomisk Ensidighed, betyder en Svækkelse af Bogen, skal nævnes *August Lösch: Die räumliche Ordnung der Wirtschaft*, Jena 1940. Naar denne Bog — trods det meget af Interesse, den indeholder — virker saa underligt fjern, skyldes det sikkert samme Forfatters ringe Føling med Geografi.